

«Ertuğrul» pajygasy we kyssasy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

"Ertuğrul" pajygasy we kyssasy ERTUĞRUL FACIASI Ve HİKAYESİ

Türk denizcilik tarihinde 'Ertuğrul Faciası' diye anılan olay, insanların göz göre göre ölüme gönderilmelerinin en çarpıcı örneğidir. Ama bu olay, bu tür anlayışların sorgulanması sürecini de başlatmıştır.

■ İlginç bir evlilik hikayesi

Yüksekkaldırım'da oturan terzi Madam Raşel, bir müşterisinin Paris'ten getirdiği elbisenin düğmelerini sökmekte, yerlerine pırlantalar dikmektedir. Elbise, Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'nın kızı Hamide Hanım'a aittir. Adı II.Abdülhamit tarafından konulan Hamide Hanım, gösterişe çok düşkün olduğu gibi babası tarafından da şımartılmıştır.

Öyle ki, Tophane Müşiri Zeki Paşa ile evli ve iki çocuk sahibiyken, bir Cuma selamlığında yakışıklı bir deniz subayı olan Albay Osman Bey'i görür ve onunla evlenme isteğini babasına açması üzerine de kocasından ayrılması sağlanır.

■ Bu kocadan da sıkıldım

Ne var ki, Osman Bey de, Hamide Hanım'ın isteklerini yerine getirmekte yetersiz kalır. Kızının, 'Bu adamı başımdan al' isteğine boyun eğen Hasan Hüsnü Paşa, damadını yeni bir göreve getirir.

■ Neden damat bey?..

Osman Bey'in, huzursuz evlilik hayatından uzaklaşmak için kabul ettiği görev, ilk önce ağabeyi Albay Mehmet Reşit Bey'e teklif edilmiş, ama bunun bir intihar olacağını çok iyi bilen usta denizci tarafından reddedilmiştir. Görev, Japonya'ya

gidecek olan Ertuğrul firkateynine komuta etmek, Japon imparatoruna padişahın nişanını ve armağanlarını sunmaktır. 1889 yılının ilkbahar günlerinde, Kasımpaşa'da bulunan Tokatlı'nın Kahvesi'nin masaları, hararetli tartışmalara sahne olur. Usta denizcilerin uğrak yeri olan bu kahvede konuşulan konu, Osmanlı donanmasında Mesudiye, Orhaniye, Mahmudiye ve Aziziye gibi zırhlı firkateynler bulunurken, zorlu bir yolculuğa neden Ertuğrul gibi yorgun, bakımsız ve ahşap bir geminin gönderildiğidir. On bir yıldır Haliç'te bir dubaya bağlı olan Ertuğrul'un, okyanusun dev dalgalarıyla boy ölçüşemeyeceğini, denizcileri bir kenara bırakalım, acemi oltalarıyla Boğaz'da balık tutmaya çalışan çocuklar bile aralarında konuşmaktaydılar.

■ Daha güçlü gemiler dururken neden Ertuğrul?

Fareler Ertuğrul'un ambarlarında gezinmiyordu yalnızca. Osmanlı devletinin hazinesinde de cirit atıyordu kemirgenler. Öyle ki, parasızlıktan, hurdaya çıkan gemilerin enkazı maaş olarak ödeniyordu memurlara. Bu yüzden Japonya'ya gitme görevi, kömür masrafının az olacağı düşünülerek, kazanlarının yanı sıra 'Kaba Şorta' denilen yelken donanımı da bulunan Ertuğrul'a verilir.

Ertuğrul'un çarkçıbaşı olan İngiliz Harty Bey'in, geminin bu yolculuğu tamamlayacak güçten yoksun olduğu yönünde hazırladığı rapor da gerçeklerin görülmesini sağlayamaz. 1855 yılından beri Osmanlı donanmasında hizmet veren, çok önemli katkılarda bulunan Harty Bey, doğruları söylemenin mükafatı olarak Ertuğrul'dan uzaklaştırılır ve İdare-i Mahsusa'nın adalara sefer yapan bir vapuruna tayin edilir!

■ Kaptan Ali Bey'in sakalı

Süvari Ali Bey, Sultanselim'deki konağının تنها bir köşesine çağırdığı kızı Neyyire'ye çil kuruşlar verdikten sonra sıkıca kucaklar ve birkaç kez öper. Neyyire de, daha öncekilerden çok farklı olan bu kucaklamaya karşılık olarak tüm kuvvetiyle sarılır, Japonya seferinin bir gün öncesinde, babasının

kokusunu içine çeker.

Ertuğrul firkateyninin kaptanlığıyla görevlendirilen Ali Bey, hayatında ilk kez sakal bırakmıştır. Bu istek, sefer öncesi Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'dan gelmiştir. Ne de olsa, dışı boyanan Ertuğrul'a 'Büyük Kaptan' görüntüsü taşıyan bir denizci kaptanlık etmeliydi!..

Neyyire bir daha sarı, kıvrırcık, 'ipek gibi yumuşak' sakalı teninde hissedemeyecek, 'mahzun mavi gözleri' hiç göremeyecektir.

■ Denizciliğimizde bir gelenek

Ertuğrul, 1889 yılının 14 Temmuz günü ayrılır İstanbul'dan. Hafız Ali Efendi, Piri Reis zamanından beri sürdürülen bir geleneğe uygun olarak, Kuran-ı Kerim'i bir muşambanın içine koymuş, kenarlarını diktikten sonra da birkaç kez balmumuna batırmış, iki rekat namaz kılmış ve Fatiha Suresi'ni okuyarak kutsal paketi geminin grandi direğinin tepesine çekmiştir.

Bayraklarla donatılmış geminin komutanı Albay Osman Bey ve kaptanı Süvari Ali Bey, kıyıda toplanan insanlar görülmez oluncaya kadar selamlar İstanbul'u.

■ Sorunlar başlıyor

30 Temmuz günü bir telgraf alınır Ertuğrul'dan. Süveyş kanalında dümen bodoslaması kırılan emektar gemi karaya oturmuştur. Yazışmalar sonrasında, 27 Temmuz'da Kanal'dan geçerken kuma oturan Ertuğrul'un ertesi gün kurtarıldığı ama kendisini kıyıya bağlayan kılavuzun hatası sonucunda sahile çarparak dümen bodoslamasının kırıldığı anlaşılır. Olaylı geçen Süveyş kanalından sonra geminin 15 Kasım günü Singapur limanına ulaşması büyük bir başarı sayılmış olmalı ki, geminin komutanı Osman Bey, albay rütbesinden 'paşa'lığa terfi ettirilir. Kaptan Ali Bey ise, karısına gönderdiği mektupta limandaki diğer gemilerle karşılaştırır Ertuğrul'u:

"Buraların gemileri acayip, yani denizlerine göre yapılmış. Bizim geminin iki veya üç misli cesametinde... Bizim mahut ise ekmekçi sepeti gibi, her tarafı gıcırıyor."

Japonya'ya ulaşmak için gerekli olan güney rüzgarının eseceği Haziran ayına kadar Singapur'da kalması kararlaştırılan Ertuğrul bakıma alınır. Hint Okyanusu'nun yıpratmış olduğu baş bodoslaması ve kırılan kemerleri gemideki marangoz, burgucu ve kalafatçı gibi emekçiler tarafından onarılır.

Bu arada 'Silon Observe' adlı bir İngiliz gazetesinde, geminin kömür alacak parası olmadığından Singapur'da beklediği, liman rümusunu bile ödeyemediği haberi çıkar. Bunun üzerine 'Ceride-i Bahriye' dergisinde, söylenenler yalanlanır ve Osmanlı devletinin kuruluşundan beri ilk kez yapılan bu uzak deniz gezisine övgüler yağdırılır.

■ 'Geri dönün' emri yorgun Ertuğrul'un sonu oldu

Sofra takımı olmadığı için limanlarda karşılaştığı yabancı gemi kaptanlarının yemeğe davet edilemediği Ertuğrul'u, Japonya'da bir felaket karşılar: Kolera!.. Yokohama limanında baş gösteren hastalık gemideki on üç denizcinin sonu olur. Osman Paşa, ağabeyi Mehmet Reşit Bey'e yazdığı bir mektupta, felaketin 'azıcık zayıat' ile atlatıldığından dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirir.

Tokyo'ya gidilip padişahın Japon imparatoruna gönderdiği nişan ve armağanların sunulmasının ardından dönüş yolculuğunun hazırlıklarına başlanılır. Japonlar, Yokohama limanında bulunan Ertuğrul'un esaslı bir bakıma alınmadan fırtına mevsiminde denize açılmasının sakıncalı olduğunu bildirirler de, kesin emir gelir İstanbul'dan: "Geri dönün!.."

■ Kaşinozaki Feneri

Yokohama'dan ayrılan Ertuğrul, dönüş yolculuğunun başında büyük bir fırtınaya yakalanır. Güneşin batmasının ardından, gecenin siyah pelerininin rüzgarla olan dansını kıskanarak daha da azan dalgalar, Oşima adasının doğu ucunda bulunan Kaşinozaki fenerinin ışığıyla aydınlanan kayalıklara doğru sürükler yorgun Ertuğrul'u. Fenerin bulunduğu burun dönülebilse, fırtınanın şiddetinden korunabilecek, Kobe limanına ulaşmak mümkün olacaktır... Ama ne denizcilerde, ne de

Ertuğrul'da ilk kez karşılaştıkları dalgalara karşı koyacak güç kalmamıştır.

Kaşinozaki fenerinin bekçileri, fırtınadan dolayı çalınan kapının sesini güç duyarlar. Karşılarına çıkan ıslak, perişan haldeki yabancıların anlattıklarından bir şey anlamazlar. Dil sorunu, denizcilerin evrensel bir iletişim aracı olan rengarenk bayrakların kullanılmasıyla çözülür. Fenerdekiler, kayalıklarda patlayan dalgaların sesinden dolayı Ertuğrul'un parçalanışını ve yardım isteyen insan çığlıklarını duymamıştır. Kurtarma çalışmaları son derece olumsuz koşullarda, Kaşmo adlı köyde yaşayanların katılmasıyla sabaha kadar sürdürülür. Ertuğrul'dan kurtulmayı başaran yalnızca 69 denizcidir.

■ “Ne zaman battı?” tartışması

Ertuğrul firkateyninin ne zaman battığı, gemide kaç kişinin bulunduğu, tartışmaya açıktır. Geminin trajik sonunu anlatan birçok kitap ve yazıda verilen batış günü, birbirini tutmamaktadır. Erol Mütercimler, ‘Ertuğrul Faciası’nı enine boyuna ele aldığı kitabında, Japonlar tarafından hazırlanan 25 Eylül 1890 tarihli raporda, kazanın 16 Eylül 1890 günü saat 21.53'te olduğunu ve ilk Türk denizcisinin de Kaşinozaki Feneri'ne saat 22.00'de ulaştığının yazıldığını belirterek, batış tarihinin 16 Eylül 1890 olarak kabul edilmesinin daha doğru olacağını altını çizer. Tartışmasız olan bir şey var ise o da, Ertuğrul'un komutanı Osman Paşa ile kaptan Ali Bey'in boğulan 500'den fazla denizci arasında bulunduğu...

■ Bartınlı Ahmet anlatıyor: Geminin batış anı...

500'den fazla gemicinin yaşamını yitirdiği ‘Ertuğrul Faciası’ndan, yalnızca 69 denizci kurtulmuştu (üstteki fotoğrafta toplu halde görülenler). Bunlardan biri de Bartınlı Ahmet Erkiş idi. Batış anını Ahmet Erkiş şöyle anlatır:

“Dağ gibi müthiş bir dalga gemimiz üzerine çöktü, arkadan başkaları geldi. Mürettebatta kargaşalık; gemi de su almaya başladı. Gemicilerimiz, arkadaşlar halatlara tırmanmağa

başladılar. Fakat dağ gibi dalgalar direkleri aşıyordu. Bu sırada korkunç bir çatırdı duyuldu. Gemi bir kayaya çarpmıştı; denize düştüm, bir tahta parçasına sarıldım, dalga beni dibe sürükledi, boğulmak üzere iken nasıl olduğunu anlamadım kendimi bir kayanın üstünde buldum; kurtulmuştum. Çıldırılmış deniz ortasında aynı kaya üstünde yanımda birkaç arkadaşım vardı. Sevinçten hep beraber hüngür hüngür ağlıyorduk.”

■ Batış sorgulanıyor

Ertuğrul’un batışı, insanlarını göz göre göre ölüm yolculuğuna gönderen anlayışın sorgulanma sürecini hızlandırır. Japonlar, Ertuğrul’un batışının 100. yılında yapılan anma törenlerinin ardından ülkelerine gelen Barış Manço’yu bağırırlarına bassalar da, bu hazin olay Türk insanı tarafından unutulur. Ne de olsa, Ertuğrul’un kaptanı Ali Bey’in kızı Neyyire hanımın dünyaya getirdiği oğlu Hasan Ali Yücel’in de kurucularından olduğu Köy Enstitüleri kapatılmış, Ertuğrul’u yüzdüren marangoz, burgucu, kalafatçı gibi emekçileri yetiştirmeye yönelik eğitim anlayışı terk edilmiş, üretim politikalarından uzaklaşan ülke borç kayalıklarına doğru savrulmuştur.

■ Denizlerle çevrili ülkemizde Deniz Bakanlığı yok???

Üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye’de bir Denizcilik Bakanlığı’nın kurulmayışının eksikliği bir kenarda dursun, 1980 sonrasında Haliç tersanesi bünyesinde yer alan Gemi Yapım Meslek Lisesi kapatılmıştır. Sadece Japon denizinde değil, bayrak açıp gezindiğimiz tüm denizlerin dibinde yatan denizcilerimizin kemiklerini sızlatan bir olay da 18 Nisan 2000 tarihinde yaşanır. Bu tarih, Haliç’de gemi yapımına son veren kararın Meclis’te imzalandığı tarihtir. Fatih Sultan Mehmet’in kurduğu ‘Tersane-i Amire’, içinde milliyetçilerin de bulunduğu hükümet ortakları tarafından söz konusu tarihte kapatılmıştır!..

Kaptan Ali Bey’in bir sefer sonrası kucağına alıp sevemediği torunu Hasan Ali Yücel’in de, ikiz çocukları gelir dünyaya. Bu çocuklardan biri Ertuğrul’u yutan dalgalar gibi öfke dolu

şairler yazacak olan Can Yücel'dir. Şairin eşi Güler Hanım, bir televizyon programın da şunları söyler: "Can ile birlikte olmak fırtınalı havada yaşamaya benzer."

■ Enkazda "Fok balığı heykeli"nin işi ne?

Kaşinozaki fenerinin yakınında bir Ertuğrul anıt mezarı olsa da, İstanbul kıyılarında Ertuğrul'un yolcu edilişini gösteren bir anıt yoktur. Ertuğrul'dan kıyıya vuran ya da çıkarılan eşyalar arasında bir bakır fok balığı heykeli de yer alır. Bir fok balığı heykelinin Ertuğral'da ne işi olabilir? İstanbul'un bir zamanlar fok balıklarıyla tanındığını, Ertuğrul'un Marmara'nın yunuslarıyla birlikte fok balıkları tarafından da uğurlandığını bilmeyenler elbette bu heykele şaşıracaklardır!

SUNAY AKIN – Popüler TARİH / Ekim 2000 Taryhy makalalar